

4. Матюх С. А. Дослідження сучасних методів оцінки ефективності діяльності організацій / С.А. Матюх // Економічний аналіз. - 2014. - Т. 15(3). - С. 79-85. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/escan_2014_15%283%29__13

5. Півень А. В. Понятійно-категоріальний апарат управління ефективністю діяльності підприємств / А.В. Півень // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. - 2019. - Вип. 200. - С. 242-256. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtusg_2019_200_28

6. Управління ефективністю сільськогосподарського виробництва: інформаційно-аналітичний аспект : монографія / В.К. Савчук, О.М. Костенко, Ю.І. Мискін, В.М. Краєвський; ред.: В. К. Савчук. - К. : Вік принт, 2013. - 468 с. - Бібліогр.: с. 266-291.

7. Шляга О.В., Гальцев М.В. Шляхи підвищення ефективності роботи підприємства / О.В. Шляга, М.В. Гальцев. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_7_066.pdf

УДК 339.9

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ЗАКОНОМІРНИЙ ЕТАП ЕВОЛЮЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

GLOBALIZATION AS A LEGAL STAGE OF THE EVOLUTIONARY DEVELOPMENT OF THE ECONOMY

БЕЗЗАДІНА С.О., студентка*

Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

У статті автором узагальнено наукові погляди щодо змісту поняття глобалізація, визначені основні наукові підходи щодо трактування процесу глобалізації, розглянуті фактори, що впливають на розвиток глобалізації та існуючі протиріччя щодо її наслідків, визначені основні сучасні характеристики глобалізації, надана власна оцінка змісту процесу глобалізації.

Ключові слова: глобалізація, гіперглобалізація, інтернаціоналізація, цивілізація, економіка.

In the article, the author summarizes scientific views on the content of globalization, identifies the main scientific approaches to interpreting the process of globalization, considers the factors influencing the development of globalization and existing contradictions on its consequences, identifies the main modern characteristics of globalization, and provides his own assessment of the content of globalization.

Key words: globalization, hyperglobalization, internationalization, civilization, economy.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Процес глобалізації за своїм змістом і структурою є настільки складним і неоднозначним, що навіть серед фахівців, які досліджують цю проблему та її похідні, спостерігаються значні розбіжності. Певний вплив на формування уявлень про глобалізацію формують роботи класиків теорії та методології розвитку економічних систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічною основою даного дослідження стали наукові роботи таких авторів: О. Білоруса, М. Блауга, Б. Боулінга, Д. Боуза, Н. Данилевського, Р. Коуза, П. Кругмана, М. Кастельяса, Д. Лук'яненко, В. Лукашевича, Ю. Пахомова, Р. Робертсона. Не дивлячись на різноманіття розробок по даній проблемі, в

* Науковий керівник – Бабан Т.О., к.е.н., доцент

наукових працях дискусійними є позиції щодо сутності, етапів розвитку, основних факторів, проявів глобалізації, її взаємодії з суспільним та економічним життям, визначення шляхів і напрямків вирішення глобальних протиріч.

Формулювання цілей статті. Метою статті є узагальнення наукових поглядів і власна оцінка змісту, факторів і протиріч процесу глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних наукових публікаціях відсутнє єдине визначення процесу глобалізації. При цьому одні автори вважають його процесом посилення взаємозв'язків і взаємозалежностей окремих країн та їх економік, який мав прецеденти і в минулому [2, 3]. Інші ж стверджують, що глобалізація – це новітній процес, який почався в останній чверті ХХ століття, хоча і органічно пов'язаний з більш загальним процесом інтернаціоналізації господарського (і не тільки господарського) життя. При цьому новий глобальний рівень організації, одні вважають економікою, яка може функціонувати як єдина система в режимі реального часу в масштабі всієї планети [4, с. 105], а інші – бачать створення єдиного, взаємопов'язаного світу, цілісного за обрисами і внутрішнього зв'язку елементів, як формування структур глобальної керованості [1, с. 183- 191].

Найбільш радикальна позиція у дослідників, що підтримують думку про «кінець національної держави» [5, с. 114]. Вони представляють наукове напрямок гіперглобалізму, який стверджує, що життєдіяльність відбувається у світі без кордонів. Для Національного в ньому не залишилося місця, національні держави і їх економіки більше не є самостійними інститутами: їх місце нібито займуть глобальні корпорації, які не належать жодній державі і постачають стандартизовані в глобальному масштабі продукти. Деякі дослідники виступають проти гіперглобалізації. На їхню думку, хоча глобалізація і стала визначальною рисою міжнародної економіки, її значення занадто перебільшено: насправді, основними детермінантами економічних процесів все ще виступають національні держави та їх економіки [6].

Існує і проміжна точка зору: глобалізація є однією із закономірностей, що визначає сучасний стан і перспективи розвитку світової спільноти і набуває ознак характерних конкретних форм, в яких проявляються як високий рівень сформованості сучасної світової метасоціальної системи, так і нова якість протиріч у ній [7, с.212]. Тобто глобалізація – це тенденція історична. Вона формує глобальну структуру політичних, економічних і культурних відносин, що поширюються за межі будь-яких традиційних кордонів і зв'язують окремі суспільства в єдину систему. Такий підхід до визначення глобалізації дає можливість вважати сучасну світову економічну систему як таку, що знаходиться в стані трансформації в результаті тривалої еволюції національних економічних систем, поступового розвитку та підвищення ступеня їх взаємозалежності, інтеграційних форм та інструментів, які впливають на вибір і якість стратегічних цілей, на механізми і умови їх досягнення. Таким чином, глобалізація – це процес структурних змін та поетапного формування органічно цілісного світового господарства, як необхідного елементу розвитку цілісності світового товариства.

Глобалізація в своїй основі – це, перш за все, новий, вищий щабель інтернаціоналізації господарського життя в планетарному масштабі. Що безпосередньо пов'язано:

- з поглибленням суспільного поділу праці;
- концентрацією та централізацією капіталу на міжнародному рівні;
- тенденціями до інтернаціоналізації інших сторін життя сучасного людства.

Це об'єктивно-суб'єктивний процес, на який впливають різнобічні чинники, перш за все ідеологія і політика. Вони спрямовані, з одного боку, на його прискорення, а з іншого – на уповільнення. Ці фактори пов'язані з такими загальними, за своїм характером, явищами, як тип цивілізації, рівень економічного розвитку країни.

Відомо, що і в даний час в світі зберігаються два основних типи цивілізації: традиційний і Європейський. Їм властиві родові риси. І якщо перший має досить консервативний характер, орієнтований, перш за все на навколишній світ, і прагнення зберегти його таким, яким він був і є, то другий тип в основному на людину, на постійну трансформацію, перетворення природи і суспільства. В цьому випадку національні традиції і національний менталітет не проявляються настільки яскраво, як, скажімо, у східних країнах, тобто там, де панують традиційні цивілізації. У

той же час в країнах, що відносяться до європейської цивілізації, як правило, більш розвинені продуктивні сили, вище життєвий рівень населення, значна концентрація виробництва і капіталу.

На основі вищевикладеного є підстави вважати, що носіями ідеології та практики глобалізації є найбільш розвинені в економічному відношенні країни, що є очевидним проявом ліберальної економічної ідеології. Остання, в свою чергу, має принциповий зв'язок з так званним «лібертаріанством» – своєрідною ідеологією свободи особистості. Визначаючи зміст лібертаріанства, один з його сучасних ідеологів і пропагандистів Девід Боуз пише, що «це переконання в тому, що кожна людина має право жити так, як хоче, якщо поважає права інших» [9].

Отже, незважаючи на те, що глобалізацію можна, мабуть, розглядати як закономірний процес, вона не носить виключно стихійний характер, а на її хід сильний вплив мають різного роду фактори, в тому числі інституційні. Частина з них діє в інтересах глобалізації і навіть стимулює її, а інша – перетворює її, власне кажучи, в тенденцію.

Щоб визначити як співвідноситься концепція глобалізації з традиційними концепціями історичного розвитку людства, слід зауважити, що вона цілком вкладається в межі концепцій всесвітньо-історичної еволюції, згідно з якою історія людства являє собою цілісний процес розвитку.

Наука стверджує: оскільки існує всесвітня історія – діють загальні закономірності історичного процесу. При цьому історичний розвиток носить прогресивно-поступальний характер. Саме в рамках даного роду концепцій розробляються схеми історичного розвитку, створюються глобальні історичні конструкції. До концепцій такого роду цілком може бути віднесена і марксистська теорія формаційного розвитку, згідно з якою всі системи повинні пройти шлях від первіснообщинного до комунізму і далі. У концепції глобалізації закладена ідея цивілізаційного шляху. Сенс в даному випадку в тому, що є класичний зразок – Європа з її історією і всіма основними нормами життя, а все інше – лише відхилення від норми.

Однак концепції всесвітньо-історичного шляху розвитку суспільства сприймаються далеко не всіма вченими. Існує ряд концепцій локально-історичного розвитку, які будуються на ідеї «локальних цивілізацій», тобто акцент робиться на особливості розвитку тієї чи іншої цивілізації. Представники локально-історичного підходу виходять з того, що в історії немає сенсу, який може бути однозначно прийнятий, отже, детальні глобальні прогнози майбутнього – нереальні. До таких відносяться концепції «філософії життя» і «критики історичного розуму», згідно з якими історичний процес базується на біологічній моделі. Це означає, що окремі культури або «локальні цивілізації» здійснюють своєрідний кругообіг, проходячи стадії народження, зростання, розквіту і загибелі.

Але більш адекватно сприймається концепція вчених, які категорично виступають проти твердження, що європейська цивілізація є єдиною і загальнолюдською, що визначає універсально однаковий розвиток всіх націй і народностей. Загальнолюдської цивілізації не існує і не може існувати, тому що вона була б неповною. На основі глибокого дослідження історії народів Європи зроблено висновок, що «природна система історії повинна полягати у відмінності культурно-історичних типів розвитку» [11].

Враховуючи неоднозначність і багатогранність процесу глобалізації, сучасні наукові школи використовують різні методологічні підходи до його дослідження. Так, з позиції культурологічного підходу, процес глобалізації досліджується в цивілізаційному контексті. Прихильники цього підходу вважають, що глобалізація – це заключний етап глобальної трансформації соціально-економічної системи, а процес глобалізації – це поступове перетворення спільного в приватне, приватного в загальне [12].

Другий підхід – економічний. Згідно з ним, глобалізація – це процес доведення національних економічних норм до рівня, який сформувався у світовій економіці (по суті, універсальна економічна процесів). Світова економіка в результаті таких перетворень буде розділена на дві частини «золотий мільярд», який отримує економічні результати за рахунок «країн-ізгоїв», тобто держав – сировинних придатків.

Наступну концепцію глобалізації запропонував прихильник екологічного підходу. Основа цього напрямку – екологічний розподіл; раціональність використання природних ресурсів; інвайронментальна політика; реалізація екологічної справедливості; забезпечення виживання суспільства в майбутньому [13].

Четвертий підхід – комплексний. Глобалізація це комплексне геополітичне, гео економічне, геокультурне явище, яке впливає на всі сфери життєдіяльності суспільства, включені в глобальний процес.

Висновки: проведення дослідження дозволяє зробити висновки щодо сутнісних характеристик глобалізації:

- це історична тенденція, що формує глобальну структуру політичних, економічних і культурних відносин, що поширюються за межі будь-яких традиційних кордонів і зв'язують окремі суспільства в єдину систему;

- це вищий щабель інтернаціоналізації господарського життя в планетарному масштабі, що пов'язано з поглибленням суспільного поділу праці; концентрацією та централізацією капіталу на міжнародному рівні; тенденціями до інтернаціоналізації інших сторін життя сучасного людства;

- це об'єктивно-суб'єктивний процес, на який впливають різнобічні фактори, перш за все, ідеологія і політика. Вони спрямовані, з одного боку, на його прискорення, а з іншого – на уповільнення. Ці фактори пов'язані з такими загальними, за своїм характером, явищами, як тип цивілізації, рівень економічного розвитку країни.

У висновку хотілося б відзначити, що в існуючому вигляді глобалізація ототожнюється з встановленням однополярної західної моделі, що неприпустимо, так як в цей процес і Захід, і Схід повинні бути включені на рівноважній і рівнозначній основі.

Література.

1. Ильин М. В. Стабилизация развития. Мегатренды мирового развития / Отв. ред. М.В. Ильин, В. Л. Иноземиев; Центр исслед. постиндустриал. о-ва. М., 2001. С. 183-191.
2. O'Rourke K. H. Globalization and history / Kevin H. O'Rourke, Jeffrey G. Williamson. Cambridge, Mass ; London : MIT Press, 1999. 343 p.
3. Robertson R. T. The three waves of globalization: a history of a developing global consciousness. Black Point, Canada ; London : Fernwood Publishing : Zed Books, 2003. 291 p.
4. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс; пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана ; Гос. ун-т Высш. шк.экономики. М.: ГУ ВШЭ, 2000. 606 с.
5. Omae K. The end of the nation state: the rise of regional economies. New York; London : Free Press, 1995. 214 p.
6. Gilpin R. Gilpin J. M. Global political economy: Understanding the international economic order. Princeton ; Oxford : Princeton University Press, 2001. 423 p.
7. Лукашевич В. М. Глобалістика: навч. посібник. Львів : Новий світ, 2004. 392 с.
8. Бочан І. О., Михасюк І. Р. Глобальна економіка : підручник. К.: Знання, 2007. 403 с.
9. Боуз Д. Либертарианство: история, принципы, политика. / Пер. с англ. под ред. А.В. Куряева. Челябинск: Социум, Cato Institute, 2004. 392 с.
10. Мартин Г. П., Харальд Ш. Западная глобализация. Атака на процветание и демократию. М : Альпина, 2001. 330 с.
11. Россия и Европа: Взгляд на культурные и политические отношения славянского мира к германо-романскому. М.: Известия, 2003. 607 с.
12. Лук'яненко Д. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності : навч. посіб. / Д. Лук'яненко; Київ. нац. екон. ун-т. К.: КНЕУ. 2005. 204 с.:
13. Білорус О. Г. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації : монографія / О.Г. Білорус [та ін.]; відп. Д. Г. Лук'яненко; Київ. нац. ун-т економіки. К.: КНЕУ, 2001. 538 с.

